

Ivo Łaborewicz
(Archiwum Państwowe we Wrocławiu
Oddział w Jeleniej Górze)

Kroniki lokalne regionu jeleniogórskiego po 1945 r.

Słowo *kronika* pochodzi od greckiego *chrònos*, oznaczającego czas, z którego wywodzi się słowo *chroniká* znaczące tyle co *roczniki*. W słownikowej definicji terminu *kronika*, (aczkolwiek niestety nie uwzględnia jej słownik archiwalny)¹, posiada kilka znaczeń: “*dzieło historyczne okresu przednaukowego*”; “*stały przegląd wydarzeń bieżących z kraju i ze świata (prasowy, RTV itd.)*”; wreszcie “*chronologiczny zapis ważniejszych wydarzeń z życia państwa, instytucji, organizacji itp., nie wyjaśniający zazwyczaj ich związku przyczynowego*”², “*podany z komentarzem autorskim*”³. Kronikami w ostatnim znaczeniu tego słowa będziemy zajmować się w niniejszym szkicu.

Problematyka powojennego kronikopisarstwa regionu jeleniogórskiego nie była dotąd przedmiotem odrębnych studiów. Nie ukazały się więc na ten temat żadne prace. Niniejsze opracowanie stanowi jedynie próbę naświetlenia problemu. Jest ono wstępem do późniejszych – miejmy nadzieję – szczegółowych badań nad kronikami regionu jeleniogórskiego w okresie po 1945 r. Pod pojęciem regionu jeleniogórskiego rozumiany jest tutaj obszar trzech powiatów: jeleniogórskiego, kamiennogórskiego i lwóweckiego. Pokrywa się on dokładnie z terenem działania Archiwum Państwowego we Wrocławiu Oddział w Jeleniej Górze⁴, które gromadzi i przechowuje wszystkie materiały wieczyste, a więc i kroniki z tego terenu. Na interesującym nas obszarze działają 3 starostwa powiatowe, 6 urzędów miejskich, 6 urzędów miejsko-gminnych i 7 urzędów gminnych. Łącznie więc 22 ośrodki, w których winny powstawać kroniki regionalne. Rzeczywistość jest inna.

Przegląd materiałów archiwalnych zgromadzonych w Archiwum Państwowym we Wrocławiu Oddział w Jeleniej Górze wykazał, iż po 1945 r. nie przekazano tu żadnej kroniki z gmin na terenie działania archiwum, są natomiast inne kroniki lokalne, powstałe w samym Archiwum. Poszukując kronik gminnych zwrócono się w 2002 r. do urzędów gminnych (miejskich, miejsko - gminnych i gminnych) oraz starostw powiatowych z pisemnym zapytaniem o stan posiadania kronik. Odpowiedziały w zasadzie wszystkie. Od tych, które nie wypowiedziały się na piśmie, uzyskano informacje telefonicznie. Okazało się, iż część urzędów posiada, lub posiadała kroniki, sporządzone często przed kilkunastu lub kilkudziesięciu laty, a niektóre nawet prowadzą je nadal. Nie uznawano ich tam jednak za materiały archiwalne i nie przekazywano do archiwum zakładowego, a tym samym nie mogły one trafić do historycznych zbiorów państwowych. W rezultacie część z tych opracowań zaginęła. Wyniki przeprowadzonej sondy są następujące.

Najpełniej zachowana kronika znajduje się we Lwówku Śląskim. Pierwszy tom tego manuskryptu sporządzili Danuta i Alojzy Schiflerowie, dokumentując lata 1945 - 1989. Na początku lat dziewięćdziesiątych kontynuację dzieła podjął społeczny zespół autorski w składzie: Eugeniusz Braniewski, Bartłomiej Mściłowski i Robert Primke. Opracowali oni

¹ *Polski słownik archiwalny*, red. W. Maciejewska, Warszawa 1974.

² *Słownik wyrazów obcych PWN*, Warszawa 1980, s. 401, W. Kopaliński, *Podręczny słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1996, s. 453 - 454.

³ *Encyklopedia powszechna PWN*, t. 3, Warszawa 1995, s. 562, dodaje, iż są to wydarzenia: “polityczne, społeczno - obyczajowe, kulturalne, towarzyskie”.

⁴ Por.: *Archiwa państwowe w Polsce. Przewodnik po zasobach*, red. A. Biernat i A. Laszuk, Warszawa 1998, s. 495. Podany tu obszar należy skorygować o zmiany zaszele po reformie administracyjnej z 1999 r., w wyniku której powstały powiaty. Odeszły spod “kurateli” jeleniogórskiego archiwum państwowego miasta i gminy: Bolków, Świerzawa, Świeradów Zdrój i Wojcieszów.

dzieje miasta za lata 1989 - 1994. Obecnie prowadzenie kroniki powierzone zostało Januszowi Szupczyńskiemu – kustoszowi miejscowej “placówki muzealnej”, który rzetelnie wypełnia to zadanie. Trzy części tejże kroniki przechowywane są w Miejsko - Gminnej Bibliotece Publicznej w Lwówku Śląskim. Kronika zawiera bogaty materiał ilustracyjny, (głównie zdjęcia).

Drugą pod względem ciągłości prowadzenia wydaje się być kronika Urzędu Miasta i Gminy w Lubawce. Ma ona obejmować lata 1947 - 2000. Kronikę prowadziła niegdyś Hanna Grzywińska – sekretarz Urzędu, a obecnie czyni to Krystyna Werlis – inspektor do spraw obsługi Rady. Urząd twierdzi, iż kronika została wydana drukiem⁵. Chodzi tu jednak najpewniej o monografię miasta z 1991 r., do napisania której kronikę wykorzystano jako źródło⁶. Obecnie kronika prowadzona jest w postaci elektronicznej (komputer), i ma być kontynuowana nadal.

Kronikę obejmującą niemal cały powojenny okres posiada też Urząd Miasta i Gminy Wleń. Na bieżąco prowadzono ją w latach 1946 - 1953, lecz niestety zaginęła ona w niewyjaśnionych okolicznościach. Kolejną kronikę założono tu dopiero w 1973 r., lecz nie kontynuowano jej po tym roku. Dopiero w późniejszym okresie (przełom lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych ?) prowadzeniem kroniki zajął się długoletni pracownik Urzędu, twórca pierwszej zaginionej kroniki – Jan Andrzejewski, który odtworzył z pamięci i posiadanych materiałów prywatnych kronikę za lata 1946 - 1953, i doprowadził ją do roku 2000. W 2001 r. jej prowadzenie przejęła Bożena Lisiecka – kierownik miejscowego Urzędu Stanu Cywilnego, która kontynuuje pracę do dnia dzisiejszego, i ma zamiar czynić to nadal⁷. Powyższe trzy miejscowości zamykają listę regionalnych kronik rękopiśmiennych sięgających lat czterdziestych i kontynuowanych do dziś.

Kilka urzędów miast i gmin posiada jeszcze kroniki obejmujące krótszy okres, z reguły kilkuletni.

Urząd Gminy Marciszów posiada w swoim archiwum zakładowym kronikę gminy za lata 1973 - 1978, którą prowadziła Renata Kielar – inspektor do spraw rolnictwa. Kroniki tej jednak nie kontynuowano i w przyszłości nie zamierza się tego czynić⁸.

Urząd Gminy w Mysłakowicach przechowuje w swym Referacie Organizacyjno -Gospodarczym kronikę gminy za lata 1973 - 1976 prowadzoną przez ówczesnych pracowników urzędu: Bohdana Szarka i Annę Chorągwicką. Za lata 1994 - 1999 Urząd ten prowadził “księgę pamiątkową” rejestrującą doniesienia prasowe na temat gminy⁹. Gmina Mysłakowice planuje też, na podstawie zgromadzonych materiałów i informacji prasowych umieszczanych w wydawanej przez Gminny Ośrodek Kultury w Mysłakowicach lokalnej gazecie “*Mysłakowice i Okolice*”, odtworzenie kroniki lokalnej od roku 1998 i kontynuowanie jej w latach następnych.

Urząd Gminy w Kamiennej Górze poinformował, iż posiada kronikę gminy za lata 1976 – 1983, jej autor jest jednak nieznany. Obecnie Urząd ten nie prowadzi kroniki lokalnej, i nie planuje prowadzenia takowej w przyszłości.

Urząd Miasta w Szklarskiej Porębie posiada dwa tomy kroniki miejskiej, obejmującej lata 1977 - 1983, którą prowadzili pracownicy ówczesnego Miejskiego Ośrodka Kultury.

---

⁵ Pismo Burmistrza Miasta i Gminy Lubawka Tomasza Kulona do AP JG z dnia 23 maja 2002 r. (znak: KO-4/0630/1/02)

⁶ *Lubawka. Monografia historyczna miasta*, red. A. Grzelak, Lubawka 1991, s. 181. Autorami książki są: Elżbieta Deptuła, Andrzej Grzelak, Czesław Margas (dzieje do 1945 r.), Lidia Sarnecka i Henryk Szoka. Grzelak, Margas i Szoka nie są i nie byli mieszkańcami Lubawki.

⁷ Pismo Burmistrza Miasta i Gminy Wleń Bogdana Mościckiego do AP JG z dnia 24 maja 2002 r. (znak: USC-063/1/02).

⁸ Pismo Sekretarza Gminy Krystyny Kwiatkowskiej do AP JG z dnia 23 maja 2002 r. (bez znaku sprawy). Kronika ta winna być przekazana do AP JG.

⁹ Kronika i księga znajdują się obecnie w Referacie Organizacyjno - Gospodarczym Urzędu Gminy w Mysłakowicach. Kronika jednak, zgodnie z prawem, winna trafić do AP JG, o co archiwum to oficjalnie wystąpi.

Burmistrz Szklarskiej Poręby deklaruje, iż jego Urząd „w niedalekiej przyszłości zamierza prowadzić kronikę”¹⁰.

Urząd Miasta i Gminy Mirsk posiadał swą kronikę lokalną, prowadzoną w kilku tomach od lat pięćdziesiątych do roku 1990. Jednak, według oświadczenia tamtejszego burmistrza, „w pierwszym okresie transformacji polityczno-gospodarczej kroniki te w niewiadomy nam sposób zaginęły”¹¹. Burmistrz tłumaczy fakt obecnego nieprowadzenia kroniki tym, iż „wszelkie wydarzenia istotne dla lokalnej społeczności są odnotowywane w lokalnej gazecie „Wieści Mirska” (miesięcznik) wydawanej od 1992 roku”. Problem polega jednak na tym, iż nie jest to de facto kronika, a ponadto poza Gminną Biblioteką Publiczną roczniki tej gazety nie są publicznie nigdzie dostępne. Nie otrzymuje ich Archiwum Państwowe w Jeleniej Górze, i nie są one gromadzone w archiwum zakładowym Urzędu. Z czasem więc zasób tej lokalnej gazety może ulec zdekompletowaniu, lub zaginięciu jak faktyczna kronika miasta.

W Urzędzie Miasta Kowary prowadzona jest od 1974 r. kronika w formie księgi pamiątkowej. Gromadzone są też (lecz nie w archiwum zakładowym) egzemplarze lokalnej gazety „Kurier Kowarski”, która od 1994 r. ukazywała się jako miesięcznik¹², następnie jako dwumiesięcznik, a ostatnio jako kwartalnik. W 2005 r. zawieszono wydawanie tego pisma, redagowanego przez Towarzystwo Miłośników Kowar. Ma je ponoć zastąpić gazeta (biuletyn), wydawana przez Urząd Miasta w Kowarach, który nie zamierza w przyszłości prowadzić kroniki własnej, czy też ogólnej kroniki miasta¹³.

Jak więc widać w latach siedemdziesiątych i na początku osiemdziesiątych część urzędów gminnych prowadziła swoje kroniki regionalne, których kontynuacji jednak dość szybko zaniechano. Niektóre gminy uznały natomiast, iż wystarczającą ilość informacji o ich działalności prezentuje lokalna prasa i kronika jest wobec tego niepotrzebna. Nie dbają jednak często o zachowanie w archiwum własnego urzędu roczników tej prasy, czy choćby zabezpieczenie stosownych wycinków prasowych. Smutne jest także to, iż większość respondowanych urzędów nie zamierza w przyszłości prowadzić własnej kroniki regionalnej.

Kolejnych parę uwag należy poświęcić kronikom ponadgminnym.

Istniejący w latach 1975 - 1998 w Jeleniej Górze Urząd Wojewódzki, pozostawił po sobie kronikę rękopiśmienną jedynie za lata 1975 - 1978. Była jednak na pewno kontynuowana nadal. 28 września 1979 r. wojewoda jeleniogórski wydał *Postanowienie nr 15/79 w sprawie prowadzenia kroniki województwa*, które obligowało do prowadzenia kroniki województwa w trzech formach: pisemnej, fotograficznej i filmowej. Powołano nawet Zespół Redakcyjny Kroniki, który zebrał się na pewno w lutym 1980 r.¹⁴ Ślady działalności tego zespołu, i prowadzonej przez niego kroniki nie zachowały się w aktach Urzędu. Brak też bliższych informacji o innym miejscu przechowywania archiwaliów związanych z aktywnością Zespołu i tworzonej przez niego kroniki.

Śladem działań wojewody jeleniogórskiego w związku z tworzeniem kroniki województwa są dwie taśmy filmowe przechowywane w Pracowni Dokumentacji Filmowej, Audiowizualnej i Technik Multimedialnych przy Jeleniogórskim Centrum Kultury w Jeleniej Górze. Znajdujący się na nich materiał „*Kronika minionych lat*” zawiera materiały wrocławskiego Ośrodka Telewizji Polskiej, które zostały nakręcone w latach 1975 - 1978. Z

---

¹⁰ Pismo Zastępcy Burmistrza Szklarskiej Poręby pana Roberta Tarsy z dnia 16 maja 2002 r. (znak: ZBM-17/2002). Przechowywane w Urzędzie kroniki z lat 1977-1983 winny zostać w lipcu br. przekazane do AP JG.

¹¹ Pismo Burmistrza Miasta i Gminy Mirsk Jacka Leonarskiego do AP JG z dnia 14 maja 2002 r. (bez znaku sprawy).

¹² najstarszy zachowany jego egzemplarz nosi dopiero numer 9, i pochodzi z października 1994 r.

¹³ Pismo Burmistrza Kowar Tadeusza Bierowskiego z dnia 22 maja 2002 r. (znak: SO-0825/3/2002) do AP JG.

¹⁴ Dolnośląski Urząd Wojewódzki we Wrocławiu, Zakład Obsługi Urzędu Oddział w Jeleniej Górze, *Urząd Wojewódzki w Jeleniej Górze, Kronika województwa jeleniogórskiego za lata 1975-1978* (brak sygnatury) – akta w trakcie porządkowania.

czasem powinny one trafić do miejscowego archiwum państwowego¹⁵. Inna kronika filmowa Jeleniej Góry powstała w latach 1989 - 1995 z prywatnej inicjatywy Grzegorza Pakulskiego, który wraz z kilkoma znajomymi dokumentował na taśmie wideo wydarzenia w mieście i województwie jeleniogórskim. Materiały te wyświetlane były wówczas w kinie Marysieńka w Jeleniej Górze. Obecnie zgromadzone są one w firmie "ArtFilm" Usługi Profesjonalne. Produkcja Filmów i Nagrań Wideo Grzegorz Pakulski w Jeleniej Górze. Być może archiwum państwowemu uda się w przyszłości pozyskać kopię tych kronik¹⁶.

Nieco inny charakter mają kroniki regionalne sporządzone w Archiwum Państwowym we Wrocławiu Oddział w Jeleniej Górze. Nie jest ich wiele, ale mogą stanowić ciekawy materiał poznawczy. Najstarsze z nich - dwie księgi zatytułowane "Kronika miasta Jeleniej Góry"¹⁷ - znajdują się w zespole Archiwum Miejskie w Jeleniej Górze. Prowadziła je kierowniczką tegoż Archiwum – Eugenia Triller, która wykorzystwała ponemieckie, niezapisane księgi z rubrykami¹⁸. W przypadku pierwszej księgi wycięto górną część kart, zawierającą pierwotnie opis rubryk. W drugim tomie pozostawiono poliniowane karty w całości. Pierwsza księga liczy 657 stron, na których umieszczono opis wydarzeń od 29 maja 1945 r. do 7 czerwca 1948 r. Druga księga liczy 861 zapisanych stron, na których utrwalono wydarzenia od 7 czerwca 1948 r. do 28 marca 1951 r. Do końca roku 1950 wpisy są chronologiczne. Od stycznia 1951 r. księgę podzielono na sześć działów: (1) polityczny, (2) gospodarczy, (3) kulturalny, (4) szkolny, (5) sportowy i (6) wiadomości różne. W ramach tych działów układano wiadomości chronologicznie, czerpiąc je przede wszystkim z miejscowej prasy. Kroniki zawierają bowiem niemal wyłącznie treść artykułów prasowych dotyczących Jeleniej Góry, które ukazały się w lokalnych dziennikach: "Pionier", "Naprzód Dolnośląski", "Trybuna Dolnośląska", "Dziennik Zachodni", "Słowo Polskie", potem "Jeleniogórskie Słowo Polskie", "Wrocławski Kurier Ilustrowany", "Gazeta Robotnicza". Jedyne pierwsza księga posiada na początku, a także czasem dla późniejszych okresów, wpisy opracowane w oparciu o inne źródła, takie jak: informacje X Dywizji WP oraz sprawozdania z działalności poszczególnych referatów Zarządu Miejskiego w Jeleniej Górze. W pierwszym tomie znalazły się też, umieszczone luzem w kopercie, 21 zdjęcia przedstawiające różne wydarzenia w mieście z lat 1945 - 1947, jak: wizyta marszałka Michała Żymierskiego, manifestacja pierwszomajowa, święto 39 pułku Wojska Polskiego, wyścig kolarski, zbiorowe zdjęcie pracowników Starostwa Powiatowego z 1947 r. oraz ujęcia osób odwiedzających miasto, m.in.: Edwarda Osóbki-Morawskiego. Większość zdjęć wykonano w zakładzie "Foto - Rutkowski" mieszczącym się przy ul. Długiej 7 w Jeleniej Górze, o czym zaświadcza firmowa pieczęć na ich odwrocie.

Druga kronika regionalna powstała już w Powiatowym Archiwum Państwowym w Jeleniej Górze. Prowadził ją latach 1954 - 1956 kierownik tamtejszej placówki Czesław Marga¹⁹, wypełniając w ten sposób postanowienia pkt 3 *Wytycznych Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 24 lutego 1954 r. do prac naukowych i kulturalno-oświatowych Powiatowych Archiwów Państwowych*. Powstało swoiste opracowanie, które nosi tytuł: "Kronika miast i powiatów: Jelenia Góra, Kamienna Góra, Lwówek Śląski".

---

¹⁵ Jeleniogórski Ośrodek Kultury, ul. 1 Maja 62, 58-500 Jelenia Góra, znajduje się pod nadzorem archiwalnym Archiwum Państwowego we Wrocławiu Oddział w Jeleniej Górze.

¹⁶ Od dwóch lat prowadzone są w tej kwestii rozmowy.

¹⁷ Archiwum Państwowe we Wrocławiu Oddział w Jeleniej Górze (dalej cyt.: AP JG), *akta miasta Jeleniej Góry*, sygn. 21, 22.

¹⁸ I. Łaborewicz, *Eugenia Triller – jeleniogórska archiwistka (4.XII 1908 – 21.IX 1996)*, "Rocznik Jeleniogórski", t. 29, 1997, s. 193-194.

¹⁹ Czesław Margas kierował jeleniogórską placówką archiwalną od 1 czerwca 1952 r. do 1 grudnia 1990 r., przez następne 3 lata (1991-1993) pracował tu na 1/3 etatu, jako archiwista. Por.: A. Borys, *Czesław Margas – zarys przebiegu pracy zawodowej 1952-1990*, (w:) *Archiwistyka. Historia. Regionalizm. Czesławowi Margasowi w 50. rocznicę podjęcia pracy w Archiwum Państwowym w Jeleniej Górze*, Jelenia Góra 2002, s. 9-12.

Wypełniają ją wyłącznie wycinki z lokalnej prasy: „*Słowa Polskiego*” i „*Gazety Robotniczej*”, które zostały wklejane na pojedyncze karty papieru a następnie oprawione w siedem tomów. Za rok 1954 sporządzono dwa tomy, zawierające wycinki od stycznia do grudnia 1954 r., po dwa kwartały na każdy tom. Jedynie w tomie pierwszym znalazły się na początku dwa wycinki z 1951 r. dotyczące powstania archiwum państwowego w Jeleniej Górze oraz wycinek z marca 1951 r. dotyczący problemów komunikacyjnych i kulturalnych Jeleniej Góry, jak również wycinek artykułu z 17 lutego 1953 r. o historii Szklarskiej Poręby. „*Kronika*” dla roku 1955 składa się z trzech tomów: tom 1 obejmuje okres od 1 stycznia do 5 czerwca; tom 2 od 6 czerwca do 28 lipca, zaś tom 3 od 29 lipca do 27 listopada. Wycinki za lata 1954 - 1955 ułożono chronologicznie. Ostatni zarejestrowany w ten sposób rok 1956 ma nieco inny charakter. Składa się on z dwóch tomów, z których każdy zawiera wycinki podzielone na kilka grup tematycznych. Tom 1 obejmuje następujące zagadnienia: (1) polityczne, (2) społeczno-gospodarcze i przemysł, (3) handel, (4) służba zdrowia i lecznictwo. Tom 2 zawiera zagadnienia: (1) kulturalno-oświatowe, oraz (2) budownictwo, remonty i sprawy mieszkaniowe. W obrębie każdego z tych działów wycinki ułożone są chronologicznie. Obowiązek „*prowadzenia wycinków prasowych i kronik*” przez powiatowe archiwa państwowe został zniesiony pismem Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych z dnia 4 lipca 1956 r. (znak: PN-35-1)²⁰. Niestety, wiedza o tych kronikach wśród potencjalnych badaczy jest niewielka, a ich wykorzystanie w opracowaniach naukowych i popularnonaukowych praktycznie zerowe. Zupełnie inaczej wygląda sprawa „*Kroniki jeleniogórskiej*” umieszczanej regularnie na łamach jedynej przez lata periodyku popularnonaukowego w regionie, jakim jest „*Rocznik Jeleniogórski*”.

„*Rocznik Jeleniogórski*” to lokalny periodyk o charakterze popularnonaukowym, zamieszczający artykuły i materiały z wielu dziedzin wiedzy, ukazujący się w Jeleniej Górze niemal nieprzerwanie od 1963 r. do dnia dzisiejszego²¹. Jego stałą pozycją jest bieżąca, a przez pewien czas także retrospektywna, „*Kronika Jeleniogórska*”. Jej druk rozpoczęto już w pierwszym tomie, gdzie umieszczono kronikę bieżącą za rok 1961 oraz retrospektywną za rok 1945. W kolejnych tomach „*Rocznika Jeleniogórskiego*” zamieszczano kroniki bieżące, jak również kroniki za okres od 1946 do 1962 r., zamykając cykl retrospektywny w tomie 13 za rok 1975, gdzie ukazały się relacje kronikarskie za lata 1957 - 1960. Obszar zainteresowań tej kroniki zmieniał się wraz ze zmianami administracyjnymi. Za lata 1945 - 1975 kronika obejmowała wyłącznie teren powiatu jeleniogórskiego. Od 1 czerwca 1975 do końca 1998 r. omawiano w niej wydarzenia zachodzące w granicach województwa jeleniogórskiego. Od roku 1999 rejestrowane są zjawiska zachodzące w trzech powiatach: jeleniogórskim, kamiennogórskim i lwóweckim.

Kronika zamieszczana w „*Roczniku Jeleniogórskim*” ma kilku autorów, ale największą jej część opracował Czesław Margas. Spod jego pióra wyszły opisy lat 1945 - 1980, 1992, 1994 - 2003. Za lata 1981 - 1988 kronikę prowadziła Maria Jarmoluk, dwa kolejne (1989 -1990) opracował Iwo Łaborewicz, rok 1991 Jerzy Zaszczynski, zaś 1993 Marian Iwanek²². Każdy z nich pozostawił swoje indywidualne piętno na opisywanych wydarzeniach,

---

²⁰ Kroniki takie prowadziły na pewno też i inne Powiatowe Archiwa Państwowe (dalej: PAP), ale na Dolnym Śląsku nie natknąłem się na takie. Wspomina o takowej natomiast ówczesny kierownik PAP w Mrągowie, który raczej starał się ją pisać osobiście, niż gromadzić w niej tylko wycinki prasowe. Same wycinki zbierał niezależnie od kroniki. Por.: T. Młodkowski, *Z doświadczeń archiwisty powiatowego*, „*Archeion*”, t. 24, 1955, s. 80 i 83-84.

²¹ O periodyku tym patrz: M. Jarmoluk, *Trzydzieści lat sympatii dla miasta*, „*Rocznik Jeleniogórski*”, t. 25/26, 1987/1988, s. 265-266; I. Łaborewicz, „*Rocznik Jeleniogórski*”, „*Przegląd Zachodni*”, R. 58, 2002, nr 3 (304), s. 97-102.

²² Dokładne zestawienie kronik znaleźć można w: K. Wilk, D. Malec, *Bibliografia zawartości „Rocznika Jeleniogórskiego” 1963-2003*, Jelenia Góra 2004, s. 12-16 (poz. nr 54-109), poza dwiema ostatnimi autorstwa Czesława Margasa: *Kronika Jeleniogórska 2003*, „*Rocznik Jeleniogórski*”, t. 36, 2004, s. 231-263 i *Kronika Jeleniogórska 2004*, „*Rocznik Jeleniogórski*”, t. 37, 2005 (w druku).

uwypuklając jedne, a pomniejszając lub pomijając inne, choć dla nich wszystkich podstawową bazą źródłową przy pisaniu kroniki była lokalna prasa. Wykorzystywano zarówno gazety codzienne (*“Słowo Polskie”* i *“Gazeta Robotnicza”* potem *“Gazeta Wroclawska”*), jak i tygodniowe (przede wszystkim *“Nowiny Jeleniogórskie”*, a także *“Kurier Jeleniogórski”*). Tylko w niewielkim zakresie informacje do kroniki czerpano spoza tych źródeł, głównie z własnych doświadczeń i przeżyć. Jedyne dla kronik opracowywanych retrospektywnie, głównie za lata 1945-1950, koniecznym stało się sięgnięcie do materiałów archiwalnych, zwłaszcza akt dwóch zespołów: *“Starostwo Powiatowe w Jeleniej Górze”* i *“Zarząd Miejski oraz Miejska Rada Narodowa w Jeleniej Górze”*²³.

Zmienna była też forma podawania informacji w tej kronice. Za lata 1945 - 1978 umieszczano je w układzie zagadnieniowym, a od 1979 r. w układzie chronologicznym. Za ten jedyny rok każda informacja otrzymała numer, a na końcu umieszczono ich zestawienie według dotąd stosowanych zagadnień. Informacje w kronice do 1978 r. dzielą się na następujące zagadnienia: administracja; ochrona środowiska, warunki atmosferyczne; życie polityczne; życie społeczne; inwestycje; przemysł; budownictwo; rolnictwo i leśnictwo; transport i łączność; handel; usługi i rzemiosło; gospodarka komunalna i mieszkaniowa; szkolnictwo i wychowanie; kultura i sztuka, nauka; ochrona zdrowia; turystyka, wypoczynek i sport. Od opisu wydarzeń za rok 1979 kronika ma układ wyłącznie chronologiczny. Od siódmego tomu *“Rocznika Jeleniogórskiego”*, a więc od kroniki za rok 1967, zaczęto umieszczać zdjęcia. W ostatnich latach jednak kronika ukazuje się bez materiału ilustracyjnego. Cały czas jednak była i jest chętnie wykorzystywana przez różnorodnych badaczy²⁴.

Porównując opisaną wyżej sytuację do stanu kronikopisarstwa sprzed 1945 r., dostrzeżemy wielką dysproporcję na korzyść tego wcześniejszego okresu. Już tylko kronik wydanych drukiem było zdecydowanie więcej. Przykładem mogą być choćby miasta powiatowe, wśród których co najmniej cztery takie opracowania posiadała sama Jelenia Góra²⁵, po dwa Kamienna Góra²⁶ i Lwówek Śląski²⁷ (ten ostatni także podobne opracowanie

²³ Zespoły te przechowywane są w Archiwum Państwowym we Wrocławiu Oddział w Jeleniej Górze.

²⁴ Porównaj choćby rozdział o powojennej historii Jeleniej Góry w: *Jelenia Góra. Zarys rozwoju miasta*, red. Z. Kwaśnego, Wrocław 1989

²⁵ M.D. Zeller, *Hirschbergischer Merckwürdigkeiten. Erster Theil Darinnen überhaupt Von der Stadt Erbauung Situation und Beschaffenheit auch was sich sonst bey derselben biß auf das Jahr 1648. da der Westphälische Friede geschlossen worden, begeben; Insonderheit aber von denen alten Hirschbergischen Gelehrten gehandelt wird gesammelt und mitgetheilet Von ...*, Coll. II. an der Evangel. Schule vor Hirschberg, Hirschberg, 1720, tenże, *Zweyter Theil der Hirschbergischen Merckwürdigkeiten, Darinnen von dem hierumliegenden Riesen-Gebirge und dessen beschribenen Gespenste dem Rüben-Zahl gehandelt wird; Aus den besten Autoribus gesammelt zur Verbesserung des I. Theils mitgetheilet von ...*, Colleg. II. an der Evangel. Schule allhier, Hirschberg, 1726, tenże, *Dritter Theil der Hirschbergischen Merckwürdigkeiten, darinnen von dem so genannten Hirschbergischen Warmen-Bade gehandelt wird/ aus den besten Autoribus gesammelt zur Verbesserung des I. Theils mitgetheiler von ...*, Colleg. II. an der Evangel. Schule allhier, Hirschberg 1726. J.D. Hensel, *Historisch-Topographische Beschreibung der Stadt Hirschberg in Schlesien seit ihrem Ursprung bis auf das Jahr 1797*, von ..., Hirschberg 1797, J.K. Herbst, *Chronik der Stadt Hirschberg in Schlesien bis zum Jahre 1847..*, Hirschberg 1849, M. Vogt, *Illustrirte Chronik der Stadt Hirschberg in Schlesien enthaltend eine historisch-topographische Beschreibung derselben seit ihrem muthmaßlichen Ursprung bis auf die gegenwärtige Zeit. Bearbeitet und herausgegeben*, Hirschberg i. Schl. 1876

²⁶ W. Perschke, *Beschreibung und Geschichte der Stadt Landeshut in Schlesien. Als Beitrag zur Verfassungs-Geschichte deutscher Städte. Größtentheils aus noch ungedruckten Quellen geschöpft und verfaßt von ... Bürgermeister zu Landeshut*, Landeshut 1829, [Kliesch], *Fortsetzung der Chronik der Stadt Landeshut vom 1. April 1879 ab, mit vorhergehender Aufführung der Hauptmomente aus der früheren Geschichte der Stadt*, Landeshut i. Schl. [1932]

²⁷ B.G. Sutorius, *Die Geschichte von Stadt Löwenberg aus Urkunden und Handschriften gesammelt, von ...*, t. 1, Bunzlau 1784, tenże, toż, t. 2 *welcher dei Geschichte der Kirchen und Schulen dieser Königl. Preußl. Schlesischen Creiß-Stadt und der Landkirchen über welche die Stadt das Kirchlehn ausübet, enthält. Gesammelt*, Jauer 1787, J. Bergemann, *Historisch-Topographisch Beschreibung der Kreis-Stadt Löwenberg und deren Umgegend. Aus Urkunden, Acten, Chroniken und Handschriften gesammelt*, Hirschberg 1824

dla powiatu²⁸), nie mówiąc o licznych innych miejscowościach, również posiadających swe kroniki, jak choćby Kowary²⁹. Wiele kronik pozostaje nadal w rękopisach³⁰. Ten prawdziwy boom kronikarski na Śląsku, występujący głównie w XIX w., omówił ostatnio prof. Marek Czapliński³¹. Wymienił on następujące przyczyny popularności takiego utrwalania zachodzących zdarzeń przez poszczególne gminy: (1) powszechne przekonanie, „*iz wiedza o przeszłości jest niezbędna do podejmowania decyzji dnia dzisiejszego*”; (2) przywiązywanie wagi do „*trwającej wieki ciągłości prawnej*”; (3) troska o autorytet władzy, często zlecającej pisanie tych dzieł, a wychodzącej z założenia, iż brak wiedzy o przeszłości może je skompromitować, a posiadanie tej wiedzy „*pokazuje je jako kompetentne i odpowiedzialne*”; (4) kształtowanie miłości do własnego miasta (regionu) i umacnianie wspólnoty jego mieszkańców; (5) poszukiwanie własnych korzeni przez wielu mieszkańców; (6) uleganie modzie oraz ambicje – jeśli okoliczne miasta mają takie kroniki, to my też musimy mieć swoją; wreszcie nie bez znaczenia była (7) troska władz państwowych oraz archiwalnych o stan zachowania i przechowywania materiałów źródłowych. Zresztą same władze miejskie zaczęły sobie zdawać sprawę z tego, „*że niezbędna jest wiedza o tym, gdzie przechowywane są kluczowe dla miasta dokumenty*”.

Niestety, na opisywanym terenie, podobnie jak na wszystkich ziemiach północnych i zachodnich przejętych przez Polskę po II wojnie światowej, większość z wyżej wymienionych czynników zanikła zupełnie, lub przez ostatnie 60 lat nie miała możliwości, aby rozwinąć się w pełni. Nawet odrodzone przed 15 laty samorządy gminne nie poczuwają się do dokumentowania swoich dokonań za pomocą kronik. Wśród gmin objętych badaniem tylko dwie: Lwówek Śląski i Lubawka (dodać tu można też Wleń), które posiadają własne, rękopiśmienne kroniki prowadzone nieprzerwanie od zakończenia II wojny światowej. Część miejscowości (ich władz) uważa, iż nie muszą prowadzić żadnej kroniki, bo wszelkie wiadomości znajdują odzwierciedlenie w prasie lokalnej (gminnej). Pomijając już fakt, iż nie jest to prawda, to trwanie w tym przekonaniu nie przejawia się w zadbaniu o zabezpieczenie we własnych archiwach zakładowych kompletu tejże prasy, co pozwala takowe stwierdzenia uznać za swoisty „wykręt”. Trzeba również pamiętać, iż dbałość o własne materiały archiwalne, wytwarzane w trakcie bieżącej pracy urzędów gminnych jest nie najlepsza. Wszystko to sprawia, iż dokumentacja działalności tychże urzędów, a zwłaszcza dokumentacja życia mieszkańców na danym terenie w okresie po 1945 r. jest bardzo uboga. Tym więc cenniejsze są te pojedyncze istniejące kroniki. Ich pełne zabezpieczenie wydaje się gwarantować wyłącznie przejęcie przez archiwa państwowe, gdyż doświadczenie uczy, że w urzędach samorządowych narażone są one na bezpowrotną utratę. Warto też zachęcać gminy do prowadzenia kronik, bo zawarte w nich informacje, często znakomicie uzupełniają dokumentację czysto urzędową, stając się niepowtarzalnym świadectwem czasów, w których powstały i więcej potrafią powiedzieć o swych twórcach, niż niejedno oficjalne sprawozdanie z działalności.

---

²⁸ Nieznane mi osobiście, ale występujące w literaturze: T. Heinze, *Geographisch-statistisch-geschichtliche Übersicht des Löwenbergschen Kreises in Schlesien*, Löwenberg 1825, cyt. za: M. Szczerepa, W. Szczerepa (jr), „*Wojna babska*” – lwówecki epizod wojny trzydziestoletniej. Próby rekatolizacji Lwówka w latach 1629-1631, „*Rocznik Jeleniogórski*”, t. 35, 2003, s. 167.

²⁹ T. Eisenmänger, *Geschichte der Stadt Schmiedeberg im Riesengebirge von ... weiland Lehrer an der evangelischen Stadtschule. Mit dem Bildnis des Verfassers*, Breslau 1900, s. 256.

³⁰ W tym miejscu chciałbym zaapelować do kolegów archiwistów o podjęcie prac nad opracowaniem i wydaniem drukiem katalogu kronik śląskich, przechowywanych we wszystkich oddziałach Archiwum Państwowego we Wrocławiu. Praca taka na pewno spotkałaby się z dużym zainteresowaniem historyków dziejów tej dzielnicy, będąc dla nich wielką pomocą badawczą. Katalog ten mógłby stanowić część jednego z tomów nowego periodyku naukowego, jakiego wydanie w 2005 r. zapowiadane jest przez wrocławskie Archiwum Państwowe.

³¹ M. Czapliński, *Niemieckie kroniki lokalne na Śląsku i Dolnym Śląsku w XIX i na początku XX w.*, „*Sobótka*”, R. 59, 2004, z. 3, s. 391-403.